

*Мр Владимир Појовић,
АС-Банка а.д., Београд*

Фузије банака и заштита права акционара

I

Фузије банака су најновијим изменама Закона о банкама и другим финансијским организацијама истакнуте у први план, јер то је једини начин за већину банака да испуне новопостављени цензус новчаног дела оснивачког капитала од 5 милиона САД долара у динарској противредности, који је преко три пута већи од ранијег цензуса.¹⁾

Упоредо са тим, Закон о банкама је најновијим изменама и само питање статусних промена банака изричито резервисао за себе у односу на Закон о предузећима, говорећи притом искључиво о банци која се оснива спајањем, што подразумева да се обавезно ради о новом правном субјекту,²⁾ за разлику од Закона о предузећима, који познаје и спајање преузимањем — припајање.³⁾

Ипак припајање банака другим банкама, као реална категорија, можда и чешћа у пракси, с обзиром на обично различит однос снага субјеката који улазе у процес обједињавања, није могло да се заобиђе у регулативи статусних промена банака. Додуше, то је, као што се често код нас дешава, учињено посредно, Одлуком гувернера Народне банке Југославије.⁴⁾

1. Закон о банкама и другим финансијским организацијама (даље ЗОБ), Сл. лист СРЈ 32/93, 24/94, 61/95, 28/96, 44/99, члан 18.

2. Ibid., чланови 4. и 10а.

3. Закон о предузећима (даље ЗОП), Сл. лист СРЈ 24/96, 29/97, 59/98, 74/99, члан 422.

4. Одлука о начину спровођења чл. 8,9,10а,12,15,19е,28,29. и 59 Закона о банкама и другим финансијским организацијама, поглавље IV, Сл.лист СРЈ бр. 70/99

Улога акционара, као власника банке, код свих питања акционарства, па и овог, примарна је. Тим је значајније питање заштите њихових права у процесу фузије банака. Поготово стога што се као иницијални и активни учесници у процесу фузије јављају саме банке које се фузионишу, било да се ради о спајању оснивањем нове банке или спајању преузимањем (припајању), што прате одговарајући уговори банака о спајању, односно, припајању.

Додуше, када се ради о припајању, наведени подзаконски акт није предвидео уговор банака о припајању, већ измене уговора о оснивању банке којој се припаја друга или друге банке. Али су такође предвиђене, као неопходне и одлуке скупштина банака о прихватању припајања.⁵⁾

Мора се имати у виду да акционар банке, без обзира што има акције са правом управљања, може да не буде члан скупштине банке, ако је статутом банке предвиђен минималан број акција као услов за чланство, што је први предвидео Закон о банкама, а касније је то решење преузео и Закон о предузећима.⁶⁾ Такође се мора рачунати са тим да учешће неких акционара у одлучивању у скупштини и када су они чланови скупштине, може бити сведено на симболичан удео, с обзиром на учешће у акционарском капиталу. На крају, чак и акционар са значајним процентом учешћа у акционарском капиталу, може бити интересно супротстављен у односу на остале акционаре, те се поставља питање заштите и његових права уколико остане у мањини.

Стога је генерално важно наведено питање заштите права акционара код фузије банака, а у том смислу следећа конкретна питања:

- да ли се мимо воље акционара могу мењати њихова утврђена права,
- какве су последице по акционаре који нису сагласни са фузијом,
- какве су акције нове банке настале спајањем, односно банке којој је припојена друга банка,
- шта је реални основ тих акција,
- какав је положај акционара код евентуалног издвајања.

II

Законом о хартијама од вредности регулисано је да се одлуком о емисији акција утврђују права акционара који купе те акције⁷⁾ те се, дакле, ради о утврђеним, начелно стеченим правима акционара. Међутим, ако скупштина акционара, односно скупштина банке, према правилима која су наведена, може прегласати акционара, ако се приликом спајања банака оснивањем нове банке захтева само уговор о спајању закључен између банака као целина и ако се у регулативи фузије банака, чак ни у случају припајања, када се траже измене уговора о оснивању банке којој се припаја друга банка, не третира питање акционара који су противни фузији, он-

5. Ибид., тачка 29.

6. ЗОБ, члан 42., ЗОП, члан 221.

7. Закон о хартијама од вредности, Сл.лист СРЈ 26/95, 59/98, члан 18.

да је јасно да се одлукама скупштина банака, мимо воље појединачних акционара, могу мењати њихова утврђена права.⁸⁾

За разлику од тога, Закон о предузећима је предвидео да је код фузије предузећа, ако има више класа акција, што је реална претпоставка, потребна сагласност акционара те класе акција, која се даје на њиховој специјалној скупштини, на заседању коме присуствују акционари који поседују више од половине номиналне вредности те класе акција, при чему се одлучивање регулише статутом. Пошто Закон о банкама није предвидео давање такве сагласности, осим посредно и то само у погледу права акционара који имају приоритетне акције,⁹⁾ то остаје као предмет регулисања уговорних односа.

А то значи да се уговором о спајању банака којим се оснива нова банка, а који се закључује између банака, односно о коме одлучују њихове скупштине, једноставно може не узети у обзир став акционара одређене класе акција, односно став одређених акционара.

То такође значи да се уговором о припајању, односно изменама уговора о оснивању банке којој је извршено припајање, опет може једноставно не узети у обзир став акционара одређене класе, односно став одређених акционара, на тај начин што акционари који нису сагласни са припајањем које је утврђено изменама уговора о оснивању банке којој се врши припајање, неће бити потписници тог уговора.

Тиме смо дошли у домен другог важног питања — шта са акционарима који нису сагласни са спајањем оснивањем нове банке, односно са припајањем другој банци, на начин како то одлуче скупштине банака које улазе у процес фузије?

Закон о предузећима у том смислу пружа заштиту оним акционарима који се противе фузији, на тај начин што им даје право откупа акција, као и право замене акција са правом гласа у приоритетне акције, а такође им даје право на накнаду евентуалне штете проузроковане фузијом, од новог предузећа, односно предузећа преузимаоца и од чланова управе и надзорног одбора предузећа која учествују у фузији, солидарно.¹⁰⁾

Закон о банкама оставио је наведено питање готово потпуно нерегулисано, не дозвољавајући ни Закону о предузећима да надокнади ту празнину, изузев када се ради о предвиђеној одговорности за штету.¹¹⁾ Питање није регулисано ни подзаконским актом, што је бар раније био случај, када је одговарајућом одлуком гувернера НБЈ (која је престала да важи) било предвиђено да оснивачи који не потпишу уговор о оснивању, губе право управљања банком, али им остаје право на дивиденду, као и право на део ликвидационе, односно стечајне масе.¹²⁾ Додуше,

8. ЗОП, чланови 425. и 260.

9. ЗОБ, члан 40.

10. ЗОП, чланови 431. и 434.

11. ЗОБ, члан 4.

12. Одлука гувернера НБЈ бр.110 од 2.VI 1994.тачка 21., Сл.л. СРЈ 44/94 и одлука под (4), тачке 32. и 33.

ово је било предвиђено за усаглашавање са важећим Законом о банкама и другим финансијским организацијама, али је, независно од случаја на који се односи, то минимум који Закон треба да призна супротстављеним акционарима.

III

У претходном излагању посматрали смо акционаре супротстављене одлукама скупштина банака као својих акционарских друштава, због тога што право мора увек поћи од најгоре варијанте, због које пре свега и постоји. Пођимо сада од позитивне претпоставке активног учешћа акционара у процесу фузије и то од самих будућих акција нове банке која се оснива спајањем, односно акција банке којој се припаја једна или више банака. Управо преко тих акција изражава се место и улога акционара у случају фузије банака.

То морају бити нове, јединствене, акције код спајања банака када се оснива нова банка, при чему оне могу бити и обичне и приоритетне, а уговором о спајању мора се одредити начин и рок замене акција банака које се спајају за акције банке која се оснива спајањем.¹³⁾

Код припајања једне банке другој, с обзиром да се не ради о новом правном субјекту, нису неопходне нове, јединствене акције. Могућа је и само нова емисија акција. Међутим, због утврђивања новог стартног основа, због упоредивости учешћа старих и нових акционара, погодније је решење јединствених акција.

У сваком случају, акције морају имати свој основ у акционарском капиталу. Притом, код фузије банака се не ради о новом капиталу, те се зато за емитовање акција при статусним променама и не тражи одобрење Савезне комисије за хартије од вредности и финансијско тржиште.¹⁴⁾ Међутим, управо чињеница да се ради о постојећим акционарским капиталима, намеће неопходност да се одмах потпуно реално прикаже стање новчаног и неновчаног дела оснивачких капитала банака које се спајају (подразумевајући и припајање), дакле да се већ код самог спајања примени принцип „чистих рачуна“, како би се надаље избегли конфликти по овом основу међу акционарима банака које се спајају.

Као и у сваком другом уговорном односу и овде се јавља, независно од аутономије воље странака, питање фактичког односа снага уговорних страна, што битно може осујетити примену принципа, "чистих рачуна", ако се ради о битно различитим потенцијалима банака које се спајају. С обзиром да се ово питање јавља код утврђивања неновчаног капитала, Закон о банкама га је регулисао предвиђајући начелно да акционарски капитал процењује овлашћени процењивач, а конкретно, таква процена се захтева приликом уписа нове банке у судски регистар.¹⁵⁾

13. ЗОБ, члан 10а., одлука под (4), тачка 21.

14. Закон о хартијама од вредности, члан 77., Правилник о обезбеђивању услова за функционисање финансијског тржишта, Сл.лист СРЈ 2/96, 8/98 и 63/98, члан 132.

15. ЗОБ, чланови 10. и 17.

IV

Питање издвајања дела банке који се раније као посебна банка спојио у садашњу банку или се припојио тој банци, може да буде временски далеко од саме фузије, али је нужно везано за њу, јер се ради управо о супротном процесу. Наиме, могуће је да се интереси са којима се ушло у удруживање, не остваре, или да се промене прописи који су условили спајање, тако да постоји потреба издвајања и самосталног деловања, као раније. Међутим, битна разлика у односу на фузију је у томе што нема више правног субјекта који се спојио или припојио. Остали су акционари са јединственим акцијама, односно акцијама у јединственој банци после припајања.

Уколико су, дакле, акционари некадашње банке интересно повезани у наведеном смислу, они свакако могу самостално одлучити и на основу те одлуке захтевати да се та некадашња банка издвоји из садашње. Међутим, реално је да то могу учинити под условом да се тиме не угрожава испуњеност законских услова за функционисање преосталог дела садашње банке, односно да се тиме не угрозе битни интереси друге банке, која се спојила, односно којој је извршено припајање. Неопходно је да захтев за такво издвајање буде предвиђен уговором о спајању односно припајању (као и изменама уговора о оснивању банке којој је извршено припајање), да буде заснован на реалним подбилансним позицијама и да акционари некадашње банке делују компактно.

Ради се о једном виду специјалне скупштине, али битно је, предвиђене наведеним уговорима. Тим уговорима је неопходно, што је такође важно, регулисати откуп акција и исплату њихове цене. На тај начин банка настала фузијом стиче сопствене акције и има по том основу акционарска права код себе као акционарског друштва. Међутим, карактеристично је за стицање сопствених акција банака у овом случају (правног следбеништва) да је правни режим њиховог отуђења строжи него код предузећа, јер је код предузећа рок отуђења три године, а код банака само годину дана од дана стицања.¹⁶⁾

V

Процес фузије банака, иначе природан, као што су уопште нормалне статусне промене привредних правних субјеката, у садашњим условима пословања посебно је актуелан. Притом, у процес фузије (било да је у питању оснивање нове банке спајањем или припајање банке другој банци) улазе банке, као акционарска друштва, а преко њих улазе и акционари као њихови власници.

Међу њима може постојати јединство, али и супротстављеност интереса. При томе, интереси акционара са акцијама одређене класе, односно појединачни интереси акционара више су заштићени Законом о предузећима, него Законом о бан-

16. ЗОП, члан 240., ЗОБ, члан 196.

кама и другим финансијским организацијама, који је углавном извор права за банке.

Законом о банкама и подзаконском регулативом, у први план су стављене саме банке, било да се ради о могућој условљености фузије, било да се ради о последицама по акционаре који нису сагласни са фузијом. У том смислу, Закон о банкама је врло рестриктиван. А заправо, на тај начин су потпуно фаворизовани одлучујући акционари, који сами или уз одређену сарадњу, имају већински, одлучујући број акција приликом одлучивања.

Ако њихова компактност, односно заједништво интереса буде испољено и у случају евентуалног издвајања некадашње банке из садашње, онда ће то битно условити оживљавање некадашње банке, поново као правног лица.

Акционари, дакле, нису истоврсна категорија, поготово када је реч о Закону о банкама. Да ли ће поједина решења из Закона о предузећима имати утицаја и на уједначавање статуса акционара банака, или ће, обрнуто, решења из Закона о банкама утицати на предузећа уопште, остаје питање за будући период.